

УДК 378.018.8:364.4-051]:364.4-053.6](091)
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.47.61-66

Коляда Наталія Миколаївна

доктор педагогічних наук, професор
професор кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна
koliada_n@ukr.net
ORCID ID <http://orcid.org/0000-0003-3623-6552>

Левченко Наталія Володимирівна

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, докторант
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна
n.levchenkod@gmail.com
ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-5479-1907>

Ісаченко Вікторія Павлівна

кандидат педагогічних наук
доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
м. Умань, Україна
viki.isachenko@gmail.com
ORCID ID <http://orcid.org/0000-0002-9072-878>

ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДО РОБОТИ З МОЛОДДЮ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. Суспільству потрібні компетентні, ініціативні, сміливі, підприємливі та моральні здорові молоді люди, здатні приймати рішення самостійно, нести за них відповідальність. Сучасна молодь потребує кваліфікованої допомоги і підтримки, яку можуть надати високопрофесійні фахівці, здатні актуалізувати власні ресурси молодих людей, тому виникає необхідність якісної професійної підготовки фахівців з роботи з молоддю. Мета статті: теоретично обґрунтувати історичний аспект становлення підготовки фахівців до роботи з молоддю. У дослідженні використовувались такі методи як аналіз, порівняння та узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблеми, вивчення історичного аспекту розвитку молодіжної роботи. У дослідженні розкрито історичний аспект підготовки фахівців до роботи з молоддю; виокремлено етапи становлення та розвитку підготовки фахівців з роботи з молоддю (1918 – 2020 рр.); обґрунтовано особливості підготовки таких фахівців на кожному виокремленому етапі; визначено проблеми і протиріччя розвитку підготовки фахівців для роботи з молоддю, соціальне та політичне становлення молоді в Україні.

Ключові слова: соціальна робота; соціальна педагогіка; молодіжна робота; молодіжний працівник; підготовка молодіжних працівників; курси підготовки фахівців, які працюють з молоддю; освітні програми спеціальності «Соціальна робота».

Вступ. Роль молоді в сучасному світі зростає. Історичний досвід розвитку цивілізації свідчить, що успіх найбільших соціальних перетворень залежить від того, як свідомо і відповідально брало участь молоде покоління як найбільш перспективна соціальна група, наскільки ці перетворення підтримувалися молоддю, його творчої активністю. Суспільству, яке розвивається, потрібні компетентні, ініціативні, сміливі, підприємливі та моральні здорові молоді люди, здатні приймати рішення самостійно, нести за них відповідальність та прогнозувати їх можливі наслідки, які відрізняються мобільністю, конструктивністю, володіють розвиненим почуттям причетності до долі країни. Сучасна молодь, на відміну від попередніх поколінь, має більше можливостей для розвитку, проте їй більше схильна до ризиків. Важко переоцінити необхідність правильного життєвого вибору молоді людиною, його роль в економічному розвитку країни, тому сьогодні увагу громадськості та державної влади спрямована на вибудовування якісно нової системи роботи з молоддю і, звичайно ж, підготовку кадрів для роботи з молодими людьми.

Молодь гостро потребує кваліфікованої допомоги і підтримки, яку можуть надати високопрофесійні фахівці, здатні актуалізувати власні ресурси молодих людей. Це диктує необхідність якісної професійної підготовки фахівців з роботи з молоддю, які

сприяють розвитку, професійному самовизначенню молоді, уміють вести за собою, здатні працювати з різними категоріями молодих людей, урахувати їх потреби та інтереси, розвивати прагнення до позитивної діяльності.

Професійна освіта таких фахівців є найважливішим державним завданням. Наша найближча історія свідчить про те, що режим тоталітарної влади прекрасно розумів роль освіти як потужного інструменту прямого (через ідеологію) й опосередкованого (через педагогічний метод) політичного впливу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, не вирішеної раніше частини загальної проблеми. Проблемам підготовки висококваліфікованих фахівців присвячені праці В. Андрущенка, М. Євтуха, І. Зязюна, В. Кременя, В. Лутай, С. Сисоєвої та ін. Окремі аспекти підготовки соціальних працівників до професійної діяльності висвітлено в працях вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Безпалько, І. Зверєвої, А. Капської, Т. Семигіної, І. Миговича, Л. Міщик, В. Полтавця, Г. Попович, Є. Холостової та ін. Педагогічні та психологічні основи підготовки фахівців соціальної сфери стали об'єктом вивчення таких дослідників, як: З. Багатова, В. Бочарова, М. Гуліна, І. Козубовська, А. Мудрик, Л. Романовська, Т. Шевеленкова, Ю. Шевченко, Н. Шмельова та ін. Досвід професійної підготовки соціальних праців-

ників вивчають: Л. Віннікова, Н. Видишко, Н. Гайдук, Я. Гулецька, О. Кравченко, С. Когут, А. Кулікова, Т. Кремнева, Г. Лещук, О. Ольхович, О. Пришляк, Н. Микитенко, Г. Слюзанська, В. Тищенко та ін.

Теоретико-методичні та практичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників заклали (або обґрунтували) в наукових доробках вітчизняні й зарубіжні учені В. Андрущенко, О. Безпалько, М. Євтух, А. Капська, З. Бондаренко, Р. Вайнола, Ю. Галагузова, О. Гудима, І. Зверева, Л. Онуфрієва, О. Карпенко, Л. Коваль, В. Поліщук, Л. Міщик, Т. Семигіна, Д. Фельдштейн та ін.).

Отже, у численних працях розкрито важливі аспекти професійної підготовки працівника соціальної сфери в цілому і соціального працівника зокрема, але, на жаль, відсутні дослідження, у яких було б обґрунтовано теоретико-методичні основи підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Мета статті: теоретично обґрунтувати історичний аспект становлення підготовки фахівців до роботи з молоддю.

Застосовані методи дослідження. У дослідженні використовувались такі методи як аналіз, порівняння та узагальнення наукових джерел із досліджуваної проблеми, вивчення історичного аспекту розвитку молодіжної роботи.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літератури, що розкриває динаміку підготовки кадрів для роботи з молоддю в ХХ – ХХІ столітті, та вивчення архівних матеріалів дали змогу виокремити й охарактеризувати етапи становлення і розвитку професійної підготовки фахівців в Україні. За основу взято нормативні документи, що регламентують професійну підготовку, і зміст, орієнтований на професійну освіту фахівців із роботи з молоддю. Це дозволило виокремити сім основних етапів.

Перший етап (1918 – 1944 рр.) – зародження суспільно-орієнтованої підготовки фахівців для роботи з молоддю, коли відбувалося активне формування комуністичної ідеології, розвивалося комуністичне виховання, молодь залучали в партію як єдину офіційно дозволену організацію для неї. Активісти комсомольської роботи виконували на громадських засадах окремі доручення партії, пов'язані з вихованням молоді. Про професійну освіту не йшлося, проте про необхідність у спеціальній підготовці кадрів для роботи з молоддю заявляло багато політичних діячів. В цей час послідовно змінювалася організація системи освіти: відкривалися короткострокові курси для фахівців різних напрямів (позашкільної освіти, піонерських вожатих, організаторів фізичної культури, комсоргів), була створена Академія комуністичного виховання. Зміст освіти носив глибоко ідеолого-політизований характер, відповідав вимогам комуністичної партії. Особистісним якість працівників приділялася велика увага. Вони повинні були мати широкий кругозір, бути відповідальними, мати організаторські здібності. В цей же час кадри, які працюють роботу з молоддю, акцентували її увагу на необхідності відмови від старого соціального устрою, підтримували соціальну активність молоді та залучали її до вирішення головних проблем країни – колективізації та електрифікації, розвивали самодіяльність молоді в руслі комуністичної ідеології. Уперше питання про участь комсомолу в роботі з дітьми широко обговорювали на його з'їздах різних рівнів, де зазначалося, що на молодь часто впливає вуличне середовище. До роботи з молоддю залучали партійних товаришів з відповідною ідеологією та зі знанням основ педагогіки і виховання, а також соці-

ально-професійні групи інтелігенції і службовців.

Комсомольські працівники залучалися до роботи як керівники піонерського руху, підготовці яких поступово стали приділяти все більше уваги. Наприклад, у 1925 році були проведені всесоюзні курси на 140 осіб, де «основними формами були: окремі курси для міста і села; курси – з'їзди і наради з тривалим опрацюванням питань; семінарії як основна форма; наради як основна форма; самоосвіта вожатих ...» [2, с. 10].

У 1924 році починає друкуватися журнал «Вожатий», в якому висвітлювали питання про форми підготовки і підвищення кваліфікації піонерських працівників (рубрики «Досвід і методика», «Самоосвіта вожатого» та ін.). Значущою подією стало відкриття піонерського табору «Артек», на базі якого було створено «Школу піонерпрацівників». Підготовка вожатих для таборів цілорічної дії стала лабораторією передачі передового педагогічного досвіду. У ній були задіяні прогресивні на той час педагоги, партійні працівники, комсомольці-активісти. У цей час починає викристалізовуватися ідея «формування людини нового типу», без національності, без індивідуальності – так звана «радянська людина», беззавідно віддана ідеалам комунізму, готова пожертвувати навіть життям заради комуністичного майбутнього. Формування такої людини покладалося на працівників політичної освіти, комсомольських активістів і комуністів. Головним засобом створення «людини нової спільності» були наукові праці, які вивчали комсомольські працівники, комуністи і всі фахівці, робота яких пов'язана з молоддю.

На думку К. С. Зикової, система підготовки кадрів у молодіжній сфері сформувалася до 1944 р. Інші автори вважають, що цей процес був завершений до 1942 року, а в подальшому відбулося згортання системи і її заміна на жорстку авторитарну політику. Тотальний контроль був установлений практично в усіх сферах суспільства [2, с. 12].

Підготовка кадрів для роботи з дітьми та молоддю була перервана в роки II Світової війни. Нестабільність інститутів професійної підготовки, орієнтація на комуністичну ідеологію – характерна ознака періоду.

Другий етап (1945 – 1969 рр.) – створення основ професійної підготовки кадрів для роботи з молоддю, відкриття центральної комсомольської школи, яка здійснювала курсову перепідготовку комсомольських працівників середньої та вищої ланки комсомолу. У кінці 1944 р. була створена центральна комсомольська школа. Протягом півтора року в ній навчалися комсомольські працівники, які мали середню освіту, журналісти молодіжних видань, а згодом і представники молоді з братніх східноєвропейських країн. У 1956 р. центральну комсомольську школу реорганізували і на її базі відкрили тримісячні курси для комсомольського активу. Цей етап характеризує масовість піонерської та комсомольської організації і, як наслідок, – необхідність підготовки піонерських вожатих і комсомольських працівників до комуністичного виховання молоді і залучення її до вирішення завдань комуністичної партії. Марксистсько-ленінська теорія, теорія колективного виховання, методика практичного ідеологічного виховання молоді становила основу змісту освіти. У постанові 1944 р. «Про школи по підготовці та перепідготовці піонерських вожатих» зауважено: «... Дозволяється відновити школи по підготовці та перепідготовці піонерських вожатих ... Зобов'язати міські, обласні, районні комітети комсомолу та союзних республік відновити з 1 червня 1944 року роботу шкіл ...» [1,

с. 10]. Надалі, згідно з Постановою Колегії Міністерства освіти 1966 року, «... підготовка старших піонервожатих і методистів з піонерської та комсомольської роботи в системі Міністерства освіти проводиться: 1) у педагогічних інститутах: на відділеннях по підготовці вчителів історії і суспільствознавства в середній школі і методиста з піонерської та комсомольської роботи, термін навчання – 5 років; 2) у педагогічних училищах: на шкільних відділеннях – підготовка вчителів початкових класів і старшого піонервожатого школи, на відділеннях фізичного виховання загальноосвітньої школи та старшого піонервожатого школи – з 4-річним терміном навчання; 4) на десятимісячних курсах при середніх школах: підготовка старших піонерських вожатих» [4, с. 112].

Було встановлено план прийому абітурієнтів у педагогічні інститути – не менше 50 осіб щорічно. У педагогічних училищах і педагогічних класах у 1966 році в цілому було підготовлено 4980 піонервожатих [4, с. 127].

Комсомольська організація виконувала складніші завдання зі становлення і виховання молоді людини, оскільки це було пов'язано зі сферою профорієнтації, виробництва, влаштування на роботу, розвитком кар'єри та ін. Комсомольські загони серед перших працювали на будівництвах, освоєнні цілини, брали активну участь у житті суспільства. Молодь залучали до роботи в різних органах громадського самоврядування, державного і громадського контролю. Організація й управління процесами в молодіжному середовищі визначалися на адміністративній основі шляхом постійного контролю. Найчастіше методи роботи з молоддю були шаблонні, шляхом прийняття указів «зверху». Здійснювався тотальний контроль, практично вся робота з молоддю зводилася до двох напрямків – політичного й ідеологічного, причому багато комсомольських активістів, виконуючи «доручення партії на громадських засадах», вчилися самостійно на творах політиків того часу. Професійна підготовка на цьому етапі відбувалася через курси підвищення кваліфікації піонерських працівників, методистів і комсомольських активістів.

Третій етап (1969 – 1991 рр.) – розвиток інституту професійної підготовки кадрів для роботи в молодіжних (комсомольській і піонерській) організаціях. Він пов'язаний з інтенсивним розвитком педагогіки комсомольської роботи і створенням у 1969 р. Вищої комсомольської школи для професійної підготовки комсомольських керівних працівників. Відбулася професіоналізація, вперше було відкрито аспірантуру, де виконували основні наукові дослідження з молодіжної проблематики. Навчальні програми і плани вищої школи базувалися на трьох основних принципах: фундаментальність, систематичність, послідовність. Вища школа була по суті справою закритим закладом вищої освіти. Вищі органи управління встановлювали план щорічного набору слухачів, як правило, не більше 150 осіб на повний курс чотирирічного навчання і близько 100 осіб – на дворічне навчання (друга вища освіта). Відповідно до цього для кожної області й республіки визначалася розрядка: всього по 2 – 3 людини, виключно за рекомендацією обкому комсомолу або союзної республіки. Отже, на першому етапі абітурієнтів відбирали з десятків комсомольських працівників і активістів на місцях, далі в областях, краях, республіках. Але і рекомендація комсомольського органу ще не була гарантією вступу до вищої школи, конкурс до якої був не менше двох-трьох осіб на одне місце. Відбір кращих відбувався через суворі іспити і жорсткі співбесіди. Вивчення праць основоположників марксизму-ленінізму, ово-

лодіння мистецтвом політичної боротьби, виховної та організаторської роботи, розвиток навичок міжнародного співробітництва – все це було покладено в основу змісту освіти. У цей час були проведені фундаментальні дослідження з педагогіки комсомольської роботи, вивчені вимоги до особистості фахівця, що займається вихованням молоді, розроблено систему вимог до підготовки кадрів. Підсумком такої роботи стали науково-методичні праці, які послужили основою оновлення змісту освіти. У закладах вищої освіти країни, в основному на історичних факультетах, були відкриті нові спеціальності, за якими готували методистів та організаторів комсомольської роботи. Професійна підготовка кадрів для роботи з молоддю проводилася як у спеціальних закладах освіти (вищих школах), так і в інших закладах вищої освіти, а зміст освіти ґрунтувалося на марксистсько-ленінській теорії [1; 3]. У 1985 році процеси, пов'язані з перебудовою, запустили в країні механізми, у результаті яких комсомол утратив свої позиції єдиної організації молоді. Необхідно було відмовитися від командування молоддю, від виховної діяльності перейти до організаційної роботи, до підтримки молоді та навчання враховувати її інтереси. У липні 1990 р. Вища комуністична школа була закрита, на її базі організовано Інститут молоді, потім перейменований у Московську гуманітарно-соціальну академію, а згодом у Московський гуманітарний університет. Отже, у СРСР закінчилася під керівництвом комуністичної партії епоха ідеолого-політичної роботи з молоддю [3, с. 123 – 127].

У цей же час організуються школи підготовки вожатих і курси підвищення кваліфікації для фахівців сфери державної молодіжної політики на базі Міжнародного дитячого центру «Артек».

Четвертий етап (1991 – 2003 рр.) – становлення і розвиток системи професійної підготовки фахівців до роботи з молоддю в рамках соціальної роботи і соціальної педагогіки. У ці роки у зв'язку з проведеними в країні реформами з'явилося багато людей, які потрапили у важкі життєві ситуації, що вимагали великої кількості фахівців, здатних вирішувати соціальні проблеми. У ситуаціях, коли молодій людині життєво необхідна допомога фахівця (загроза здоров'ю і життю, нерівність можливостей самореалізації, невизначеність життєвої позиції, поява величезної кількості соціальних проблем і т.д.), надзвичайно стала актуальною потреба в кадрах для роботи з молоддю.

Соціальна робота як специфічний вид професійної діяльності на законодавчому рівні закріплена законами України «Про соціальні послуги», «Про соціальну роботу», «Про загальні засади державної політики в Україні», «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю». Активний інтерес до проблем соціальної роботи, соціального захисту, соціальних послуг і підтримки соціальних груп і громад посилювався після того, як було введено спеціальність «Соціальна робота» в практику і в заклади освіти (Наказ Держосвіти СРСР від 7 серпня 1991 р. № 376). У зв'язку з появою посад «соціальний педагог», «соціальний працівник» та «фахівець із соціальної роботи» і затребуваністю цих фахівців вимогами життя виникає необхідність з'ясувати зміст їхньої підготовки. Питання про співвідношення понять «соціальний педагог» і «соціальний працівник» залишається до кінця не з'ясованим в сучасній соціально-педагогічній науці.

Для формування вмінь кваліфіковано вирішувати специфічні соціальні проблеми були введені нові спеціальності – «соціальна педагогіка» та «соціальна робота», які сприяли вирішенню проблем забез-

печення кваліфікованою допомогою молодих людей, які перебувають у важкій життєвій ситуації. Були відкриті спеціалізації (у рамках професійної підготовки фахівців соціальної роботи – «Соціальна робота з сім'єю і дітьми» та ін. Проте в цілому молодь розглядалася в загальному плані як одна з груп населення, яка б вимагала спеціалізованої соціальної допомоги. Пізніше набула поширення спеціалізація на освітньому ступені вищої освіти «бакалавр» – «Соціальна робота з молоддю», суть якої полягала в організації професійної діяльності з різними категоріями молоді. Зміст освіти дав змогу вивчити теоретичні питання, що стосуються визначення молоді, як соціально-демографічної групи, її вікових та соціокультурних особливостей, а також основні соціальні технології роботи з молоддю. Діяльність фахівця з соціальної роботи з молоддю спрямована на підлітків і молодь, які перебувають у важкій життєвій ситуації і, як і діяльність соціального працівника, виконує такі основні функції: діагностичну реабілітаційну, консультативну та інші. Спеціаліст із соціальної роботи з молоддю виявляє молодих людей у важкій життєвій ситуації, молоді сім'ї, які потребують соціальної допомоги та підтримки, проводить соціально-психологічну, реабілітаційну роботу з ними, здійснює координацію діяльності всіх фахівців, яких потребують молоді клієнти. Соціальний педагог виконує виховну, посередницьку, превентивну, організаторську функції. Соціальний педагог займається вихованням, розвитком і бере участь у соціальному захисті дітей, які перебувають у важкій життєвій ситуації [7].

Особливо актуальною стає проблема захисту основних соціальних прав дітей та сімей, допомога в професійному самовизначенні, соціальної підтримки дітей з обмеженими можливостями здоров'я. У цей час спектр виконуваних соціальними педагогами робіт надзвичайно широкий і різноманітний: соціально-педагогічна підтримка учнів (в навчанні, в професійному самовизначенні, в особистісному розвитку); організація і проведення різноманітних виховних заходів з дітьми в школі та за місцем їх проживання; організація допомоги дітям у вирішенні проблем, що виникають у відносинах з однолітками і дорослими; допомога дітям для адаптації в шкільному колективі; вирішення конфліктних ситуацій у дитячому середовищі; виявлення неповнолітніх від 6 до 18 років, які не відвідують заклади освіти; відстеження побутових умов дітей, відвідування ними занять, успіхів у навчанні, успішності, проведення розвивальних занять з дітьми, консультації для батьків, організація харчування дітей; влаштування дітей у табори; організація соціальної допомоги дітям із малозабезпечених сімей; контроль, допомога опікуванім дітям і сім'ям, дітям з неблагополучних сімей, вжиття заходів соціального захисту і допомоги учням, захист їх прав у суді, під час допитів; профілактика асоціальної поведінки неповнолітніх, бездоглядності дітей, правопорушень; робота з сім'ями (благополучними, багатодітними, малозабезпеченими, соціально-неблагополучними, прийомними), установлення з ними контакту, залучення їх до роботи школи, виявлення сімей «групи ризику», їх відвідування, надання їм соціально-педагогічної допомоги [7].

Соціальний працівник та соціальний педагог виконують велику роботу по первинному вихованню і соціальній освіті дітей, коригуючи і доповнюючи сімейне виховання. Саме їхніми зусиллями стає можливою корекція недоліків і проблем первинної соціалізації в тих сім'ях, які з початком соціально-економічних реформ в Україні не змогли швидко пристосуватися до нових обставин. Професії «соціальний

працівник» і «соціальний педагог» розвиваються досить інтенсивно і відіграють дуже позитивну роль у кризовий для країни час.

З 1994 року в школах України вже офіційно було введено посаду соціального педагога. Підготовку соціальних педагогів було розпочато в Інституті післядипломної освіти педагогічних працівників Харківського державного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. З метою широкого ознайомлення майбутніх учителів з питаннями соціально-педагогічної теорії та практики в більшості педагогічних закладів вищої освіти з другої половини 90-х років XX ст. створюються спеціальні кафедри соціальної педагогіки, здійснюється підготовка науково-педагогічних кадрів з відповідної спеціальності. Функції соціального педагога в школі визначені Державними галузевими стандартами освіти з напрямку підготовки «Соціальна педагогіка» (освітньо-кваліфікаційний рівень «бакалавр») та наказом Міністерства освіти і науки від 28.12.2006 р. «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки». Саме в цих нормативно-правових документах виокремлено такі функції діяльності соціального педагога в загальноосвітніх закладах освіти, як: діагностична, прогностична, комунікативна, консультативна, охоронно-захисна, корекційно-реабілітаційна, профілактична, організаційна, соціально-перетворювальна [7].

Також у цей період відкривають нову для України спеціальність «Соціальна робота» за напрямом «Соціологія» та створюють організаційні умови для забезпечення підготовки соціальних працівників.

П'ятий період (2003 – 2010 рр.) – становлення спеціальності «Соціальна робота» за напрямом «Соціальне забезпечення» та створення організаційно-методичних умов підготовки соціальних працівників відповідно до рівня європейської освітньої системи зі збереженням структури вітчизняної системи професійної освіти «молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр»;

Шостий період (2011 р. – тепер) – становлення спеціальності «Соціальна робота» за галуззю знань «Соціальна робота», яка об'єднала соціальну педагогіку, соціальну роботу та соціальне забезпечення в одну галузь. Створення нових сучасних освітньо-професійних та освітньо-наукових програм підготовки соціальних працівників, соціальних педагогів відповідно до проблематики соціальної роботи, методологічних досліджень соціальної роботи як науки, інноваційної педагогіки та соціальної інноватики; формується інноваційна підготовка соціальних працівників для соціальної та педагогічної сфер, оскільки класифікатор професій подає посаду соціального педагога, а в закладах освіти вона вже введена [5; 12].

Здобувачі вищої освіти таких програм можуть працювати у сфері молодіжної політики.

В Україні основні аспекти соціальної молодіжної політики, підготовки відповідних кадрів регламентують законодавство, нормативно-правові акти, а саме: проект Закону України «Про молодь» (2015), Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993 р., зі змінами), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016 – 2020 рр.» (2016), Закон України «Про вищу освіту» (2014), Програма «Молодіжний працівник» (2014), Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження типових положень про молодіжний центр та про експертну раду при молодіжному центрі» (2017), проект положення

«Про підготовку молодіжних працівників» (2017) та ін. [8; 9; 10; 11].

У 2014 р. через актуальність з метою поширення молодіжної роботи в Україні за підтримки Програми розвитку ООН України, розпочали реалізацію програми «Молодіжний працівник» у співпраці з Міністерством молоді та спорту України й Державним інститутом сімейної та молодіжної політики. Упровадження програми «Молодіжний працівник» в Україні – це унікальна можливість підвищити професійний рівень державних службовців та громадських об'єднань, які працюють з молоддю. Це сприятиме збільшенню кількості молоді, яка бере участь у формуванні молодіжної політики, та посилить на загальнодержавному рівні взаємодію державних і молодіжних громадських інституцій щодо соціального становлення молоді.

Органи державної влади в Україні підтримують фахівців із роботи з молоддю і регламентують свої повноваження та дії через проект «Положення про підготовку молодіжних працівників» (2017), яке має затвердити центральний орган виконавчої влади з питань молоді. Положення передбачає створення експертної ради із розвитку молодіжної роботи, яка формується із компетентних представників молодіжних організацій і розглядає та затверджує типові програми і стандарти оцінки якості навчання молодіжних працівників; визначення критеріїв сертифікації національно експертною радою тренерів молодіжної роботи і установ та організацій, які мають право готувати молодіжних працівників; ведення реєстру сертифікатів молодіжних працівників, які успішно пройшли навчання відповідно до вимог цього Положення.

З 2016 р. в Україні здійснюється підготовка за навчальною програмою «Молодіжний працівник». Усі учасники після закінчення навчання отримують сертифікати державного зразка (Державного інституту сімейної та молодіжної політики). Упродовж 2017 – 2018 рр. вирішується питання створення молодіжних центрів, експертних рад із молодіжної роботи на регіональному та локальному рівнях. У 2020

році створено Всеукраїнський молодіжний центр у м. Київ.

У перше в Україні з 2018 року розроблено та впроваджено в освітній процес освітньо-професійну програму «Соціальна робота (Молодіжна робота)» на факультеті соціальної та психологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, мета якої підготувати магістрів соціальної роботи, соціальних працівників та професіоналів молодіжної роботи. Упродовж одного року й чотирьох місяців здобувачі вивчають дисципліни спеціальності 231 Соціальна робота, компетентності яких передбачено Державним стандартом вищої освіти освітнього ступеня «магістр» та дисципліни з молодіжної роботи «Теорія і практика молодіжної роботи», «Молодь у сучасній громаді», «Молодіжна політика» та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У працях учених, які вивчають проблеми і протиріччя розвитку підготовки фахівців для роботи з молоддю, соціальне та політичне становлення молоді в Україні (І. Беляєва, С. Болтівець, Ю. Клименко, О. Кравченко, І. Пеша, Н. Комарова та ін.), сформовано підходи до професійної підготовки, кожен з яких має свої незаперечні переваги. Становлення професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи пов'язане з основними історичними етапами розвитку соціальної роботи, соціальної педагогіки починаючи з нарад, курсів, семінарів, напрямів, спеціальностей та освітніх програм підготовки. Здійснивши скринінг різних підходів до дослідженої проблеми вважаємо, що всі зусилля науковців, вчених педагогів, стейкхолдерів здатні об'єднати всіх зацікавлених сторін у якісній підготовці високопрофесійних фахівців для роботи з молоддю.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів вирішення проблеми Перспективами подальших досліджень у цьому напрямі є сучасний стан підготовки майбутніх соціальних працівників до молодіжної роботи.

Список використаної літератури

1. Бовченков Н.М. Воспитание педагогической культуры комсомольского работника (в деятельности комсомольских школ). Автореф. дис. канд. пед. наук. М.: ВКШ при ЦК ВЛКСМ, 1988. 19 с.
2. Зыкова К. С. Становление и развитие системы подготовки пионерских вожатых. 1922–1941 гг. Автореф. дис. канд. пед. наук. Томск, 1974. 16 с.
3. Ильинский И.М. Молодежь и молодежная политика. Философия. История. Теория. М.: Голос, 2001. 696 с.
4. Иванов В.Т., Лисин Б.К. Кадры и актив ВЛКСМ: Вопросы формирования и воспитания. М.: Молодая гвардия, 1980. 159 с.
5. Кравченко О.О. Гендерні аспекти лідерства майбутніх соціальних працівників в умовах ЗВО. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. Вип. 1. С.95–104.
6. Лісовець О.В. Теорія і методика роботи з дитячими та молодіжними організаціями України: навч. посіб. Київ: Академія, 2011. 256 с.
7. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: *монографія*. Тернопіль, ТНПУ, 2006. 424 с.
8. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 р. №4572-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17> (дата звернення 20.09.2020).
9. Про молодіжні та дитячі громадські організації: Закон України від 01.01.2016 р. № 835 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14>. (дата звернення 16.09.2020)
10. Про об'єднання громадян Закон України: від 16.06.1992 р. 2460-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>. (дата звернення 20.09.2020).
11. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні Закон України від 04.11.2018 р. – 2581 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>. (дата звернення 20.09.2020).
12. Слосанська Г. Зарубіжний досвід організації процесу професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2017. Вип. 1-2. С.138–144.

References

1. Bovchenkov, N. M. (1988). *Vospitaniye pedagogicheskoy kul'tury komsomol'skogo rabotnika (v deyatel'nosti komsomol'skikh shkol)* [Educating pedagogical culture of the Komsomol worker (in the activity of komsomol schools)] (Extended abstract of candidate dissertation). Vysshaya komsomolskaya shkola. [in Russian].
2. Zyкова, K.S. (1974). *Stanovleniye i razvitiye sistemy podgotovki pionerskikh vozhatykh. 1922 – 1941 gg.* [Formation and development of the system of training pioneer counselors. 1922 – 1941] (Extended abstract of candidate dissertation). Tomsk University. [in Russian].
3. Il'inskiy, I.M. (2001). *Molodezh i molodezhnaya politika. Filosofiya. Istoriya. Teoriya.* [Youth and youth policy. Philosophy.

- History. Theory]. Holos [in Russian].
4. Ivanov, V.T., & Lisin, B.K. (1980). *Kadry i aktiv VLKSM: Voprosy formirovaniya i vospitaniya* [Personnel and assets of the Komsomol: issues of formation and education]. Molodaya Gvardiia. [in Russian].
  5. Kravchenko, O.O. (2020). Henderni aspekty liderstva maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv v umovakh ZVO [Gender aspects of leadership of future social workers in the conditions of higher education institutions]. *Zbirnyk naukovykh prats Umansko ho derzhavno ho pedahohichno ho universytetu, 1*, 95–104. [in Ukrainian].
  6. Lisovets, O.V. (2011). *Teoriia i metodyka roboty z dytichymy ta molodizhnymy orhanizatsiiami Ukrainy* [Theory and methods of work with children and youth organizations of Ukraine]. Akademiia. [in Ukrainian].
  7. Polishchuk, V. A. (2006). *Teoriia i metodyka profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pedahohiv v umovakh neperervnoi osvity* [Theory and methods of professional training of social teachers in continuing education]. Publishing House of TNPU. [in Ukrainian].
  8. Pro hromadski ob'iednannia: Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. №4572-VI [On public associations: Law of Ukraine of March 22, 2012 №4572-VI]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>
  9. Pro molodizhni ta dytichi hromadski orhanizatsii: Zakon Ukrainy vid 01.01.2016 r. № 835 – VIII [On youth and children's public organizations: Law of Ukraine of 01.01.2016 № 835 – VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-14>.
  10. Pro ob'iednannia hromadian Zakon Ukrainy: vid 16.06.1992 r. 2460-XII [On the Association of Citizens Law of Ukraine: dated 16.06.1992 2460-XII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2460-12>.
  11. Pro spriannia sotsialnomu stanovlenniu ta rozvytku molodi v Ukraini Zakon Ukrainy vid 04.11.2018 r. – 2581 – VIII. [On the promotion of social formation and development of youth in Ukraine Law of Ukraine of 04.11.2018 - 2581 - VIII]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>.
  12. Slozanska, H. (2017). Zarubizhnyi dosvid orhanizatsii protsesu profesiinoi pidhotovky maibutinkh sotsialnykh pratsivnykiv [Foreign experience in organizing the process of professional training of future social workers]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka, 1-2*, 138–144. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 25.10.2020 р.
Стаття прийнята до друку 30.10.2020 р.

Kolyada Nataliia

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Professor of the Department of Social Pedagogy and Social Work
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Ukraine

Levchenko Nataliia

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate Professor of Social Pedagogy and Social Work, Doctoral Student
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Ukraine

Isachenko Victoriia

Candidate of Pedagogical Sciences
Associate Professor of Social Pedagogy and Social Work
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
Uman, Ukraine

TRAINING OF SPECIALISTS FOR THE WORK WITH THE YOUTH: HISTORICAL ASPECT

Abstract. Society needs competent, ambitious, courageous, active and morally healthy young people who are able to make decisions independently and be responsible for them. Modern youth needs qualified help and support that can be provided by highly professional specialists who are able to actualize resources of young people. This leads to a need for a quality training of youth work professionals. The purpose of the article: to theoretically substantiate the historical aspect of the formation of training for youth work professionals. Research methods used: analysis, comparison and generalization of scientific sources on the researched problem, study of the historical aspect of youth work development. The authors reveal the historical aspect of training specialists (teachers-organizers, social pedagogues, social workers, youth workers) to work with the youth. The stages of formation and development of training of specialists for work with the youth are singled out. The first stage (1918–1944) – emergence of socially directed training of specialists for work with the youth, when communist ideology was actively formed, communist education was developed, and young people were involved in the party as the only officially permitted youth organization. The second stage (1945–1969) – the creation of the foundations of professional training for the work with the youth, the opening of a central Komsomol school, which provided retraining for Komsomol workers at the middle and upper levels of the Komsomol. The third stage (1969–1991) – the development of the institute of professional training for the work in youth (Komsomol and pioneer) organizations. The fourth stage (1991–2003) – formation and development of the system of professional training of specialists to work with the youth in the framework of social work and social pedagogy. The fifth stage (2003–2010) – the formation of the specialty «Social Work» in the field of «Social Security» and the creation of organizational and methodological conditions for the training of social workers; The sixth period (2011–2020) – the merger and formation of the specialty «Social Work» in the field of «Social Work», which combined social pedagogy and social work and social security in one field; the peculiarities of training of specialists at each stage are clarified; modern elements of higher education for training social workers to work with the youth, programmes of the state level of training of youth workers are presented.

Key words: social work; social pedagogy; youth work; youth worker; educational programmes educational programmes of the specialty Social work.